

הספריה הציבורית לאן? בנייה מונומנטאלית של ספריות חדשות בעידן האינטרנט וטכנולוגיות המידע החדשות / ישראלה יבלונקה

תקציר

המחקר הנוכחי הוא מחקר בין תחומי רב היקף, הנוגע באספקטים חברתיים, במבנים אדריכליים, בצורך של האדם במונומנטאליות, באינטרסים אישיים או פוליטיים, בהישרדות של ארגונים, בעתידנות ובעיקר בעתיד הספריות הציבוריות בעולם המשתנה במהירות לנגד עינינו.

מחקר זה החל לאחר קריאת מחקר שנערך ב- 1994 במרכז לחיזוי טכנולוגי שבאוניברסיטת תל אביב) האופטמן ודרור (1994 ובו נאמר כי ניתן להכניס תכולת ספריה בת מיליון ספרים ב- 600 דיסקים, והועלתה השאלה לגבי עתיד הספריות. מאז יכולת המיזעור עוד הולכת וגדלה. בנוסף לכך ניתן למצוא באינטרנט מידע רב ומגוון – כמעט אינסופי, של אתרים המאפשרים קריאה און-ליין של ספרים ומאמרים מכתבי עת) בתשלום או בחינם), ונראה כי אנו רק בתחילת הדרך. כדי להגיע למידע הזה פותחו מנועי חיפוש ידידותיים ובזכות האינטרנט ניתן להגיע לספרים, מאמרים, סרטים ותמונות מכל מקום ובכל זמן. גם החומרה משתנה. בשוק קיימים מחשבים בגודל מחברת, דקים, קלים ואפילו גמישים, מעין "מכשירי קריאה" ולצידם תוכנות קריאה המאפשרים הורדת ספרים וקריאה נוחה ומאירת עיניים) תרתי משמע).

מתוך התבוננות בכל החידושים הטכנולוגיים ולאור דברי העתידנים כי אנו לקראת "ספריה ללא קירות", נראה לכאורה שהספריה שעד כה סיפקה לנו את הגישה לידע ולספרות – אין בה צורך. והנה, דווקא בעשור האחרון החלו להיבנות, ברחבי העולם, בנייני ספריה אדירי מימדים. אשר על כן עלתה השאלה: האם כל התחזיות שגויות? מדוע נבנים בנייני ספריה מונומנטאליים כאשר העתידנים צופים שהספריה כמוסד הולכת ונעלמת.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק לאן פניה של הספריה הציבורית לאור שתי התופעות המתוארות לעיל ומתקיימות במקביל, ונראה לכאורה כי הן סותרות זו את זו: ההתפתחות המואצת של הטכנולוגיה והאינטרנט מצד אחד, והקמת מבני ענק כספריות ציבוריות ברחבי העולם, מצד שני. האם הקמת בנייני ענק מפוארים מצביעה על הספריה כמוסד חברתי חיוני לחברה בחברת העתיד, או שאולי בניינים אלה מרמזים על "שירת הברבור" של מוסד זה. תהיות אלה היוו את בסיס המחקר הנוכחי.

שאלת המחקר הראשונה והעיקרית היתה כאמור, לברר מדוע מוקמים בנייני ענק מפוארים כספריות ציבוריות לאור יכולת המיזעור והתפתחות המיחשוב והאינטרנט. שאלת המחקר השנייה בקשה לבדוק האם למגמת השינוי הצורני במבנה הספרייה התלווה גם שינוי תוכני כלומר 1492u האם חל שינוי בתפקידי הספרייה הציבורית ובשירותים שהיא מציעה לקהל. ושאלת המחקר השלישית בקשה לברר האם גודל המבנה משפיע גם על מידת הפופולאריות שלה, כלומר, האם בספריות ששוכנות בבניינים מונומנטאליים יש גידול במספר המבקרים.

המחקר הנוכחי שילב שתי שיטות מחקר: איכותית וכמותית. נערכו ראיונות בקרב 42 מרואיינים מתחומי מקצוע שונים, הרלוונטיים למחקר: מרואיינים מתחום המידע והספרנות, אדריכלים, מתכנני ערים, סוציולוגים ועיתונאים. במקביל פנינו ל 24 מנהלי ספריות בישראל ובעולם, השוכנים בבניינים מונומנטאליים ונבנו מראשית שנות התשעים של המאה העשרים.

מימצאי המחקר מלמדים כי בכל הספריות, בבניינים הגדולים והמפוארים, עלה בצורה דרמטית מספר משתמשי הספרייה. ברוב המקרים מספר המגיעים לספרייה הכפיל את עצמו, ואף יותר, מאז הקמת המבנה גדול המימדים. מימצא זה חשוב ביותר לאור דיווחי הספריות על ירידה בקריאה ובהשאלת ספרים.

רוב נבדקי המחקר מצדדים בקיום הספרייה הציבורית גם בחברת העתיד בה שולטת הטכנולוגיה והאינטרנט. נמצאה הסכמה בין כלל מרואייני המחקר באשר לספרייה הציבורית כמוסד תרבותי וכמקום חברתי לבילוי הפנאי. הודגש הצורך באינטראקציה חברתית במקום תרבותי, מעין "כיכר עירונית". הוסכם על ידי רוב נבדקי המחקר (מרואיינים ומנהלי ספריות) כי גם בחברת העתיד על הספרייה הציבורית להוות מקום לימוד ויש צורך בהמשך התפקידים המסורתיים כהשאלת ספרי קריאה ועיון. תפקיד נוסף שהוזכר על ידי רוב המרואיינים (פחות על ידי מנהלי הספריות), היה תפקיד של ריכוז הידע וארגונו ושימורו עם מתן גישה אליו. מעין ארכיב לשימור התרבות. מרבית נבדקי המחקר סוברים שיש חשיבות לספרייה הציבורית גם בחברת העתיד ולכן יש צורך בבניין.

כשהועלתה בפני המרואיינים האפשרות של ספרייה וירטואלית ברשת, הוברר גם כאן כי רוב המרואיינים מעדיפים ספרייה בבניין ושוב הודגשה החווייתיות בהגעה לספרייה פיסית "יש בזה" [בספרייה הווירטואלית ברשת ובחיפוש המידע מן הבית] יופי של לא לצאת מהבית אבל זה מקלקל את היחסים החברתיים". יחד עם זאת כשהועלתה שאלת גודל הבניין, נמצא כי הרוב הכמעט מוחלט מתנגד לקיום ספרייה ציבורית בבניין מונומנטאלי. רוב הנבדקים סבורים שבניית בנייני ענק כספריות כרוכה באינטרסים פוליטיים, כלכליים וראוותניים.

נמצא גם כי הבניינים החדשים, הגדולים והמפוארים איפשרו הוספת שירותים חדשים שלא ניתנו קודם לכן. בנוסף לכל השירותים המסורתיים של הספריה, נוספו גם שירותים תרבותיים וחברתיים. כל מנהלי הספריות, בארץ ובחו"ל, סבורים כי התפקיד החשוב ביותר של הספריה הציבורית הוא להיות מקום לבילוי פנאי וכמעט כולם) כתשעים ושישה אחוזים), סברו שעל הספריה לשמש כמרכז תרבות. כמחצית מהספריות דיווחו על שירותים אלה כשירותים חדשים שלא ניתנו קודם לכן ורק המעבר לבניין הגדול איפשר את קיומם.

התמונה המצטיירת ממחקר זה היא שהספריה הציבורית היא מוסד חשוב ונחוץ בחברת העתיד, פחות בשל שירותי השאלת הספרים לקריאה ויותר בשל הצורך של הציבור במקום תרבותי, שקט יחסית, בו יכולים להתקיים מפגשים חברתיים, באווירה תרבותית. הבניין החדש, הגדול והמפואר, יצר מוקד משיכה. גודל הבניין גם איפשר קיום שירותים נוספים בתחום התרבות והפנאי. נראה כי לשילוב של גודל הבניין והוספת שירותים, יש השלכה ברורה על מידת הפופולאריות של הספריה הציבורית.

הספריה הציבורית כמוסד מסתגל ומתפתח, ממשיכה להיות מקום חשוב בחברה ותפקידיה מתרבים ומתגוונים "כי המין האנושי תמיד משתפר וכל פעם מבין את עצמו מחדש" (לי, 2002).

מס' מיון בספריה :
027.4 יבל.ספ.תשס"ז

מס' מערכת בספריה :
1128593